

<https://doi.org/10.18778/1644-857X.25.01.01>

MARIAN CHACHAJ
UNIwersYTET MARIi CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE /
MARIA CURIE-SKŁODOWSKA UNIVERSITY IN LUBLIN
 <https://orcid.org/0000-0002-7647-7003>

Prawdziwy żywot Stanisława Niegoszewskiego, improvizatora, pisarza i sekretarza królewskiego (1563–1601)

ABSTRACT

The True Life of Stanisław Niegoszewski, Improviser, Writer, and Royal Secretary (1563–1601)

This article presents new findings concerning the writer and improviser Stanisław Niegoszewski and his family. Contrary to prevailing views, he did not descend from a noble family of the Jastrzębiec coat of arms, but from the Krupka burgher family of Kraków, whose nobility was confirmed by King Sigismund I of Poland in 1515. The writer's father, also Stanisław, took the surname Niegoszowski after the town of Niegoszowice, which he once owned. Following his father's death (prior 3 August 1573), the future writer, likely born in 1563, was raised by his mother, Małgorzata. Niegoszewski began his studies in Kraków (in the summer semester of 1579), continuing his education in Padua between 1582 and 1584. He returned to Italy in mid-1585, remaining there until the summer of 1588, when he visited major cultural centres, cultivated wide-ranging contacts, and published several panegyrics. Upon his return to Poland, he served as a royal secretary from April 1589 until the end of July 1595. His final visit to Italy took place in late 1593, and he returned to the country in late June 1594. Although he authored several works in the ensuing years, his output diminished

© by the author, licensee University of Lodz – University of Lodz Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Funding information: not applicable. **Conflicts of interests:** none. **Ethical considerations:** the authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

Declaration regarding the use of GAI tools: not used

Received: 2025-10-10. Verified: 2025-10-14. Reviewed: 2026-04-22. Accepted: 2026-05-20

significantly. He died in 1601, most likely in early May. The biographical evidence presented precludes treating Niegoszewski as two separate individuals, and there are no grounds to attribute the anonymous 1595 travel diaries to him.

Keywords: Stanisław Niegoszowski (writer's father), Stanisław Niegoszewski (writer), travels to Italy

STRESZCZENIE

Artykuł zawiera nowe ustalenia dotyczące pisarza i improwizatora Stanisława Niegoszewskiego i jego rodziny. Wbrew dotychczasowym poglądom nie pochodził on z rodziny szlacheckiej herbu Jastrzębiec, ale z krakowskiej rodziny mieszczańskiej Krupka, której szlachectwo potwierdził w 1515 r. król Polski Zygmunt I. Nazwisko Niegoszowski przybrał ojciec pisarza, także Stanisław, od nazwy miejscowości Niegoszowice, której przez pewien czas był właścicielem. Po śmierci ojca (przed 3 VIII 1573) wychowaniem przyszłego improwizatora, który urodził się zapewne w 1563 r., zajmowała się jego matka Małgorzata. Przyszły improwizator rozpoczął studia w Krakowie (w semestrze letnim 1579 r.) i kontynuował naukę w Padwie (1582–1584). Ponownie wyruszył do Italii w połowie 1585 r. i przebywał tam do lata 1588 r., odwiedzając najważniejsze ośrodki kulturalne i nawiązując liczne znajomości. Wydał w tym czasie kilka panegiryków. Po powrocie do kraju został sekretarzem królewskim (od kwietnia 1589 r.) i jako taki występuje do końca lipca 1595 r. Ostatni raz odwiedził Włochy pod koniec 1593 r. i powrócił do kraju pod koniec czerwca 1594 r. W następnych latach występuje jeszcze jako autor kilku utworów, ale jego aktywność wyraźnie się zmniejszyła. Zmarł w 1601 r. (zapewne na początku maja). Przedstawione losy Stanisława Niegoszewskiego nie pozwalają na dzielenie tej postaci na dwie różne osoby. Nie ma też podstaw do uznania go za autora anonimowych diariuszy podróży z 1595 r.

Słowa kluczowe: Stanisław Niegoszowski (ojciec pisarza), Stanisław Niegoszewski (pisarz), podróże do Włoch

Celem artykułu jest przedstawienie pochodzenia Stanisława Niegoszewskiego¹, jego rodziny i losów samego poety. Stało się to możliwe dzięki przebadaniu licznych krakowskich ksiąg grodzkich i ziemskich. Mimo że artykuł nie zawiera oceny działalności literackiej Stanisława Niegoszewskiego, to sporo miejsca zajmuje w nim przedstawienie w układzie chronologicznym różnych utworów ściśle powiązanych z licznymi podróżami poety

¹ W odniesieniu do ojca Stanisława Niegoszewskiego używam nazwiska Niegoszowski, pod którym występuje on w krakowskich księgach grodzkich i ziemskich. Ponieważ improwizator zaczął posługiwać się nazwiskiem Niegoszewski, postanowiłem dla łatwiejszego odróżnienia ojca od syna podawać jego nazwisko w brzmieniu Niegoszewski.

i jego sytuacją życiową. Zawarte w starych drukach i w listach informacje pozwoliły na ukazanie interpersonalnych kontaktów Niegoszewskiego. Oczywiście nieco miejsca poświęcono także na sprostowanie występujących w niektórych opracowaniach błędnych informacji.

Utrwalony w historiografii pogląd o pochodzeniu pisarza i sekretarza królewskiego Stanisława Niegoszewskiego ze szlacheckiej rodziny pieczętującej się herbem Jastrzębiec² nie znajduje potwierdzenia w szesnastowiecznych źródłach. Takim samym nazwiskiem posługiwali się bowiem także Niegoszewscy używający innego herbu.

Wiadomo, że związani z Niegoszowicami w dawnym powiecie proszowskim Niegoszowscy herbu Jastrzębiec bezpowrotnie utracili rodzinną posiadłość na początku XVI w. W sierpniu 1519 r. jako właściciele Niegoszowic występują już bracia rodzeni i niedzielni („fratres germani et indivisi”) Erazm i Szczęsny Langjurgowie³. Byli to synowie zmarłego w 1503 r. mieszczanina krakowskiego Jerzego Krupki (Langjurgi) i Anny Morsztynówny⁴.

Czterej synowie wspomnianego Jerzego – Jan, Erazm, Piotr i Konrad Krupkowie *alias* Langowie (pominięty został piąty, żyjący jeszcze wówczas Szczęsny), otrzymali w 1515 r. od króla Zygmunta I potwierdzenie szlachectwa, uzyskanego przez ich przodków od cesarza niemieckiego⁵.

² Por. m.in. H. Barycz, *Niegoszewski (Niegoszowski) Stanisław h. Jastrzębiec (ok. 1560–5-ok. 1588–90), poeta różnojęzyczny, głównie łaciński, improwizator*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXII, Wrocław 1977, s. 763–765; idem, *Niegoszewski (Niegoszowski) Stanisław h. Jastrzębiec (ok. 1565–70–po 1607), poeta łaciński i polski, sekretarz królewski, podróżnik*, [w:] *ibidem*, t. XXII, s. 765–767; idem, *Niegoszewski Stanisław*, [w:] *ibidem*, t. XXII (*Uzupełnienia i sprostowania*), Wrocław 1977, s. XII; W. Magnuszewski, *Przed Mickiewiczem i Deotymą. Stanisław Niegoszewski – staropolski improwizator*, [w:] *Kultura żywego słowa w dawnej Polsce*, red. H. Dziechcińska, Warszawa 1989, s. 267.

³ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Metryka Koronna [dalej: AGAD, MK] 31, s. 540–541; *Matricularum Regni Poloniae summaria*, pars IV, vol. II, contextuit T. Wierzbowski, Varsoviae 1912, s. 212, nr 12291.

⁴ A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1 (*Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*), t. XII, Warszawa 1908, s. 344; Z. Noga, *Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy*, Kraków 2003, s. 322 (hasło: *Lang Jerzy*).

⁵ AGAD, MK 30, k. 306r–308v. Por. *Album armorum nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV–XVIII w.*, wstęp, oprac. i edycja B. Trelińska, Lublin 2001, s. 73, nr 89.

Mimo utraty Niegoszowic przez Niegoszowskich herbu Jastrzębiec, 29 sierpnia 1538 r. pojawił się w grodzie krakowskim z pozoru tajemniczy „Nobilis Stanislaus Nyegoschowski Langyurgovycz in Nyegoszovycze heres”⁶. Dopisek Langjurgowicz wskazuje na jego pochodzenie z krakowskiej rodziny Krupków, której niektórzy przedstawiciele, jak wyżej wspomniałem, byli nazywani Langjurgami. Sprawę wyjaśnia zapis w Metryce Koronnej. Okazuje się, że kilka tygodni wcześniej, 1 sierpnia 1538 r., kasztelan biecki Seweryn Boner został skwitowany z opieki nad dziećmi dziedzica połowy Niegoszowic Erazma Langa (czyli Krupki) i Zofii Sokołówny⁷ – Stanisławem, Janem, Anną i Zofią, nad którymi czuwał od wiosny 1532 r.⁸ Stało się to możliwe dzięki dojściu do pełnoletniości Stanisława. Ten ostatni, podobnie jak jego siostry Anna i Zofia, zaczął używać nazwiska Niegoszowski⁹, nie posługiwał się jednak herbem Jastrzębiec, ale – Krupka, jak tego dowodzi pochodzący z 1581 r. superekslibris umieszczony na książce przynależnej do jego syna Stanisława¹⁰.

Przy okazji warto dodać, że zmiana nazwiska przez dzieci Erazma Langjurgi na Niegoszowski¹¹ nie powinna dziwić, skoro potomkowie

⁶ Archiwum Narodowe w Krakowie [dalej: ANK], *Castrensia Cracoviensia Inscriptiones* [dalej: CCI], nr 54 (1538–1540), s. 292.

⁷ Por. A. Boniecki, *op. cit.*, t. XII, s. 346, gdzie pomieszano dwóch różnych Erazmów Krupków: Erazma, zm. w 1531 r. i Erazma, zm. w 1535 r.

⁸ AGAD, MK 55, k. 56r–56v; *Matricularum Regni Poloniae summaria*, pars IV, vol. III, Varsoviae 1915, s. 97, nr 19294.

⁹ O Janie, młodszym bracie Stanisława, nie udało mi się odnaleźć żadnych informacji.

¹⁰ Podniszczony superekslibris znajduje się na zewnętrznej stronie tylnej okładki egzemplarza druku, zawierającego Publii Virgilii Maronis, *Appendix, cum supplemento multorum antehac nunquam excusorum poematum veterum poetarum. Iosephi Scaligeri in eandem Appendicem commentarii et castigationes*, Lugduni 1573, zachowanego w Bibliotece Jagiellońskiej (sygn. Latina 1683). W centralnej części wspomnianej okładki znajduje się tarcza, na której przedstawiono herb składający się z dwóch lilii położonych „podle siebie”. Nad tarczą umieszczono imię STANISLAVS, a pod nią – nazwisko NIEGOSSEWSKI. Nie ulega wątpliwości, że na tarczy został utrwalony herb Krupka. Por. K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. V, wyd. J.N. Bobrowicz, Lipsk 1840, s. 394. Do krakowskiego egzemplarza druku Wergiliusza dotarłem dzięki informacji zanotowanej w kartotece Anny Lewickiej-Kamińskiej. Por. Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, rkps przybytki 237/80 (*sub voce*: Niegoszewski).

¹¹ H. Barycz, *Niegoszewski (Niegoszowski) Stanisław h. Jastrzębiec (ok. 1560–5-ok. 1588–90)...*, s. 763, wiedział, że Langowie (czyli Krupkowie) używali „chwilowo nazwiska Niegoszewski”, ale nie powiązał ojca pisarza z tą rodziną.

Konrada Krupki (rodzonego brata Erazma) z czasem zaczęli używać nazwiska Krupka Przecławski albo Przecławski¹².

Zgodnie z podziałem dóbr niegoszowickich dokonany w 1531 r., po śmierci Erazma Krupki zwanego Langjurgą, ich połowa należała do Szczęsnego Krupki (w źródłach występującego pod nazwiskiem Lang), wójta wileńskiego, a pozostała po Erazmie drugą połowę podzielono na dwie równe części: pierwszą otrzymał wspomniany już Szczęsny Krupka, a drugą po połowie jego rodzone siostry Anna Cikowska, kasztelanowa sądecka i Szczęsna (Felicja) Glińska¹³. Należy dodać, że w tym czasie w Niegoszowicach mieszkała także inna rodzona siostra Szczęsnego – Katarzyna Wyglarowa¹⁴.

Mimo że w akcie podziału Niegoszowic z 1531 r. nie wspomniano o dzieciach Erazma, w rzeczywistości Stanisław Niegoszewski razem z bratem i dwiema siostrami odziedziczył połowę Niegoszowic i z czasem, poczynając od 1538 r., udało mu się wejść w posiadanie całych Niegoszowic. Nie wiodło mu się finansowo najlepiej, skoro już w 1540 r. był zmuszony zastawić posiadłość Sewerynowi Bonerowi, kasztelanowi bieckiemu¹⁵, a w końcu, w 1550 r., sprzedał ją jego synowi Janowi, kasztelanowi oświęcimskiemu¹⁶.

Od tej pory Stanisław utrzymywał się z dzierżaw różnych wsi, najczęściej położonych w dawnym powiecie proszowskim, oraz z dochodów przynoszonych przez dobra zastawione mu w zamian za udzielane pożyczki. I tak w 1555 r. dzierżawił część Pierocic¹⁷, w dwa lata później wziął warendę na trzy lata od Piotra Oleśnickiego za sumę 300 grzywien między innymi wieś Raclawice¹⁸. Służył także niektórym osobom pożyczkami. Na przykład w 1557 r. pożyczył Bartłomiejowi Glińskiemu 100 złp¹⁹. W 1561 r. za pożyczkę

¹² A. Boniecki, *op. cit.*, t. XII, s. 346.

¹³ ANK, CCI, nr 43 (1531–1532), s. 21–25, 102–104. Por. także F. Kiryk, *W okresie staropolskim*, [w:] *Rudawa. Z dziejów wsi podkrakowskiej*, red. idem, Kraków 1983 (Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, z. 83. Prace Historyczne, z. 10), s. 81. Wbrew twierdzeniu F. Kiryka, Cikowska i Glińska nie były córkami Erazma Langjurgi, ale jego rodzonymi siostrami.

¹⁴ ANK, CCI, nr 43 (1531–1532), s. 21–25, 102–104.

¹⁵ ANK, *Terrestria Cracoviensia. Inscriptiones et decreta* [dalej: TCI], nr 35 (1539–1550), s. 365–368.

¹⁶ *Ibidem*, s. 1656–1660; ANK, CCI, nr 67 (1550–1551), s. 775.

¹⁷ ANK, CCI, nr 72 (1554–1556), s. 804.

¹⁸ *Ibidem*, nr 73 (1555–1557), s. 1914–1916; nr 74 (1556–1557), s. 1686; nr 75 (1557), s. 190.

¹⁹ *Ibidem*, nr 75 (1557), s. 459–460.

w wysokości 2000 złp podkomorzy łęczycki Stanisław Lasocki dał w zastaw Niegoszowskiemu wieś Łaszów²⁰. W następnym roku za sumę 1300 złp Jan Krzysztoporski dał intromisję Niegoszowskiemu do połowy wsi Krzysztoforzyce²¹.

Ostatni raz Stanisław Niegoszowski wystąpił przed urzędem grodzkim krakowskim 11 maja 1571 r., kiedy jako dzierżawca wsi Pieczonogi został skwitowany przez Piotra Glińskiego z sumy 300 złp²².

Stanisław Niegoszowski dwukrotnie wchodził w związki małżeńskie. Pierwszą jego żoną była Magdalena Giebułtowska, pojawiająca się w aktach grodzkich krakowskich w latach 1555–1557²³. Nic nie wiadomo o ewentualnym potomstwie pochodzącym z tego małżeństwa. Małgorzata (nie udało się ustalić jej panińskiego nazwiska), druga żona Stanisława, 3 sierpnia 1573 r. występuje już jako wdowa i dzierżawczyni wsi Pieczonogi²⁴.

Ze związku Stanisława Niegoszowskiego z Małgorzatą wieku dorosłego doczekali syn Stanisław i córka Anna. Co do ich daty urodzin można jedynie snuć przypuszczenia. Przed laty Wacław Urban ogłosił zaczerpniętą z notatek Walentego Fontany informację zapisaną przez niego pod datą 20 września 1563: „Hora 16 Niegoszevii” i zinterpretował ją jako dzień urodzenia bliźniaków Stanisławów Niegoszewskich²⁵, w ten sposób wspierając hipotezę Henryka Barycza o istnieniu w tym samym czasie dwóch Stanisławów Niegoszewskich. Jeśli rzeczywiście ta notatka odnosi się do narodzin dzieci Niegoszowskich, to można byłoby ją powiązać ze Stanisławem i Anną. Trzeba wówczas przyjąć, że w jedynym znanym mi akcie przy Stanisławie zamiast *frater gemellus* (brat bliźniak) użyto określenia *frater germanus* (brat rodzony) Anny²⁶. Taka interpretacja zapiski Fontany stoi wprawdzie w sprzeczności

²⁰ ANK, TCI, nr 41 (1561), s. 675–679.

²¹ ANK, CCI, nr 86 (1562–1564), s. 113–117.

²² *Ibidem*, nr 103 (1571), s. 1247.

²³ *Ibidem*, nr 71 (1553–1555), s. 1703–1704; nr 72 (1554–1556), s. 1911, 1970–1972; nr 73 (1555–1557), s. 853–854, 861, 1207–1208, 1270, 1347–1349, 1477–1481; nr 74 (1556–1557), s. 79–80, 127–129, 566–568; nr 75 (1557), s. 114–115.

²⁴ ANK, Castrensia Cracoviensia Relationes [dalej: CCR], nr 645 (1572–1574), s. 825.

²⁵ W. Urban, *Daty życia niektórych osób z XVI w. związanych z Krakowem. Przyczynki źródłowo-biograficzne*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1991, R. XLI, nr 1–2, s. 92.

²⁶ ANK, CCI, nr 156 (1595), s. 1890.

z podaną przez Alda Manuzia informacją, że w listopadzie 1583 r. Stanisław Niegoszewski nie miał jeszcze ukończonych osiemnastu lat²⁷, można jednak mieć wątpliwości co do jej wiarygodności. Dlatego jako datę narodzin Niegoszewskiego przyjmuję rok 1563.

W końcu warto wyjaśnić, że Niegoszewski nie mógł się urodzić w Niegoszowicach²⁸, ponieważ w czasie jego urodzenia majątność ta nie należała już do jego ojca.

Nie wiadomo, do jakiej szkoły uczęszczał przyszły poeta przed rozpoczęciem w semestrze letnim 1579 r. studiów w Akademii Krakowskiej²⁹. Z pewnością w Krakowie pobierał naukę na wydziale sztuk wyzwolonych, jak o tym świadczy fakt, że od sierpnia 1579 r. zamieszkał w Bursie Filozofów³⁰. Nie przeszkadzało mu to w załatwianiu różnych spraw w grodzie krakowskim.

Dnia 18 stycznia 1580 r. spisano w grodzie krakowskim kilka aktów dotyczących Stanisława Niegoszewskiego i jego matki. Najpierw Mikołaj Koryciński zapisał Niegoszewskiemu na swoich dobrach sumę 1000 złp, następnie Jakub Secygniowski zabezpieczył na swojej wsi Kropidło dług Niegoszewskiemu na sumę 1765 złp. W końcu młody Niegoszewski obie sumy zapisał w dożywotnie korzystanie swojej matce Małgorzacie³¹.

W styczniu 1581 r. Jan Koryciński scedował na rzecz Stanisława dług w wysokości 1000 złp zapisany mu niegdyś przez nieżyjącego już Stanisława Bogusza, wojskiego krasnostawskiego³². Po długim procesie wytoczonym przez Stanisława potomkom Bogusza, częściowo odbywającym się w czasie jego pobytu za granicą,

²⁷ Na zakończenie skierowanej do Niegoszewskiego dedykacji, poprzedzającej edycję dokonanej przez Cyserona łacińskiego przekładu utworu greckiego poety Arata z Soloj, datowanej w Wenecji 2 XI 1583 r., Aldo Manuzio napisał: „Te, qui tantum virtutem (nondum XIIII annum natum, qui est mirum dictu) possides, diu felicem esse velit”. M. Tulii Ciceronis *Operum tomus nonus* [...], Venetiis 1583, s. 228. Niektórzy badacze wyciągnęli z tego wnioski, że Niegoszewski urodził się w 1565 r. Por. G. Malinowski, *I tre soggiorni a Padova di Stanisław Niegoszewski (1565–post 1600)*, „Italica Wratislaviensia” 2021, vol. XII, nr 2, s. 50, 52.

²⁸ Tak twierdzili m.in. W. Magnuszewski, *op. cit.*, s. 267; E. Lechniak, *Tasso a Polacy. Wokół powiązań włoskiego arcyopiecy z „podziwu godnym Polakiem”*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka” 1996, t. III, s. 283.

²⁹ Został zapisany do metryki jako pochodzący z diecezji krakowskiej *Stanislaus Stanislay Negossowsky*. Por. *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. III, editionem curavit A. Chmiel, Cracoviae 1904, s. 113.

³⁰ H. Barycz, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Kraków 1935, s. 352.

³¹ ANK, CCI, nr 121 (1580), s. 818–828, 857–860.

³² *Ibidem*, nr 123 (1581), s. 284–287.

a kontynuowanym przez jego matkę, na rzecz której w czasie pobytu w Krakowie 12 listopada 1584 r. scedował on dług Bogusza, synowie wojskiego krasnostawskiego Stanisław i Hieronim w styczniu 1585 r. oddali Niegoszowskiej 1000 złp³³.

W marcu 1581 r. Niegoszewski (razem z matką) zapisał Filipowi Kuczkowskiemu dług w wysokości 740 złp, z którego został skwitowany przez opiekunów tegoż Kuczkowskiego w styczniu 1582 r.³⁴

Młody Niegoszewski kontynuował studia w Krakowie, chociaż zapisał się niechlubnie w dziejach Uniwersytetu, ponieważ w marcu 1581 r. oskarżono go o udział w ekscesach antysemickich³⁵. Kilka miesięcy później w krakowskiej oficynie wydawniczej opublikował swój debiut literacki, panegiryk poświęcony Jakubowi Secygniewskiemu, staroście szydlowieckiemu, podpisując dedykację 30 czerwca 1581 r.³⁶ Utwór ten świadczy o dobrym opanowaniu przez Niegoszewskiego łaciny.

Zapewne też wówczas Niegoszewski podjął decyzję o kontynuowaniu nauki we Włoszech, o czym może świadczyć udzielone 16 października 1581 r. własnej matce pełnomocnictwo do załatwiania wszelkich jego spraw³⁷.

Nie ulega wątpliwości, że Niegoszewski udał się za granicę w 1582 r., a przed wyjazdem uwiecznił swoje nazwisko „na jednej książce Arystotelesa z roku 1542”, darowanej swojemu nauczycielowi magistrowi Marcinowi Szlachcińskiemu³⁸. Niegoszewski osiadł na dłużej w Padwie. Dowodem jego pobytu w tym mieście stały się dwa napisane przez niego łacińskie wiersze umieszczone w wydanej w tym roku książce wykładowcy filozofii i medycyny na miejscowym uniwersytecie Albertina Bottoniego (Bottonniego). Pierwszy, dłuższy *In Albertini Bottonni medicorum nostrae aetatis fortunatissimi librum De conservanda vita, Poloni amoris et officii, ergo*, wychwalał autora, a drugi, krótszy *Liber ad lectorem*, zale-

³³ ANK, CCR, nr 653 (1582–1583), s. 96, 161, 264; nr 654 (1584), s. 115–117; ANK, CCI, nr 131 (1584), s. 903–904; nr 132 (1585), s. 761–762.

³⁴ ANK, CCI, nr 123 (1581), s. 1482–1486; nr 125 (1582), s. 355–357.

³⁵ H. Barycz, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego...*, s. 607–608.

³⁶ S. Niegoszewski, *Xenium in expeditionem contra Moschos proficiscienti [...] Jacobo Secygniewski, capitaneo Sidlovvien[sic] domino ac mecoenati plurimum observando [...] mittit*, [b.r. i m. druku].

³⁷ ANK, CCI, nr 124 (1581), s. 1289–1290. Jako pierwszy istnienie takiej plenipotencji odnotował W. Urban, *op. cit.*, s. 92.

³⁸ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. XXIII, wyd. S. Estreicher, Kraków 1910, s. 110.

cał książkę czytelnikowi³⁹. Na końcu dzieła Bottoni umieścił datę 10 marca 1582 r., co dowodzi, że dopiero po tym dniu Niegoszewski mógł dodać do druku swoje wiersze⁴⁰.

Wiosną 1583 r. Niegoszewski dołączył dwa wiersze łacińskie do rozprawy swojego nauczyciela (*praeceptoris*), wykładowcy filozofii na uniwersytecie w Padwie Archangela Mercenaria. Rozprawa traktowała o zgniliznie i stanowiła polemikę z poglądami Tomasza Erasta, lekarza i teologa protestanckiego działającego w Szwajcarii⁴¹.

Z czasem Niegoszewski rozpoczął studia prawnicze i musiał wyróżniać się wśród polskich studentów w Padwie, skoro dwukrotnie był wybierany na konsyliarza nacji polskiej Uniwersytetu Prawników w 1583 r.: 24 marca i 4 sierpnia. W dniu 20 lutego 1584 r. zastąpił go na tym stanowisku Samuel Wężyk Widawski⁴².

We wrześniu 1583 r. Niegoszewski stał się sławny, wygłosił bowiem zaimprovizowany wiersz na pogrzebie padewskiego dominikanina i profesora metafizyki Tomasa Peregrina. Dzięki temu dotarł do głośnego w tym czasie humanisty Alda Manuzia młodszego. Ten dedykował Niegoszewskiemu przygotowane przez siebie do druku z odpowiednim komentarzem, dokonane przez Cycerona łacińskie tłumaczenie greckiej poezji Aratosa. Zachęcony przez Manuzia Niegoszewski przygotował i ogłosił drukiem afisz zapowiadający odbycie 2 lutego 1584 r. w kościele św. Jana i Pawła w Wenecji dysputy, podczas której miał rozważać różne zagadnienia z teologii, filozofii, matematyki, przy czym odpowiedzi miał udzielać zarówno wierszem, jak i prozą. Nie wiadomo nic bliższego o przebiegu tej dysputy, chociaż Manuzio pochwalił Niegoszewskiego w liście do Jana Zamoyskiego, datowanym w Wenecji 1 marca 1584 r., dodanym do drugiego tomu wydanych przez siebie dzieł Cycerona⁴³.

³⁹ A. Bottonni, *De vita conservanda*, Patavii 1582, k. A_{3v}–A_{4r}. (Nazwisko autora: Niegossouuski).

⁴⁰ *Ibidem*, k. [103]r.

⁴¹ A. Mercenario, *Disputatio de putredine*, Patavii 1583, k. *₄r. Skierowaną do Rudolfa Coraduccia dedykację Mercenario podpisał w Padwie 1 IV 1583 r. *Ibidem*, k. *₂r–*₃v.

⁴² S. Windakiewicz, *Materyały do historyi Polaków w Padwie*, zebrał [...] „Archiwum do Dziejów Literatury i Oświaty w Polsce” 1892, t. VII, s. 176. Tu przy dacie sierpniowej błędnie wpisany rok 1584.

⁴³ L. Szczucki, *Śladami Jamesa Crichtona. Początki włoskiej kariery Stanisława Niegoszewskiego*, [w:] idem, *Humaniści, heretycy, inkwizytorzy. Studia z dziejów kultury XVI i XVII wieku*, Kraków 2006, s. 151–152; M. Tulii Ciceronis *Operum tomus secundus* [...], Venetiis 1583, k. *2r–3v (w środku tej dedykacji zostało umieszczone obwieszczenie zapowiadające wenecką dysputę).

Zapewne po otrzymaniu informacji o dyspucie weneckiej zainteresował się Niegoszewskim Guglielmo Gonzaga, książę Mantui, który chciał go nawet zatrudnić na swoim dworze, nie wiadomo jednak w jakim charakterze⁴⁴. Przeszkodził w tym wyjazd Niegoszewskiego do kraju.

Po powrocie z Włoch do Polski Niegoszewski wydał w Krakowie przypisany biskupowi Piotrowi Myszkowskiemu zbiór epigramatów poświęconych zmarłemu w sierpniu 1584 r. poecie Janowi Kochanowskiemu⁴⁵.

Pobyt Niegoszewskiego w Polsce potwierdza jego list napisany 30 października 1584 r. z Krakowa do księcia Guglielma Gonzagi (obiecał w nim stawienie się do służby na dworze księcia po ustaniu zarazy)⁴⁶ oraz akt spisany 12 listopada tegoż roku w grodzie krakowskim, o którym już wyżej wspomniałem.

Podczas obrad sejmu w Warszawie, 20 lutego 1585 r., lekarz i kanonik krakowski Tomasz Natalis z Raguzy (Budislavić)⁴⁷ otrzymał nobilitację. Z tej okazji Niegoszewski opublikował w Krakowie czterokartkowy panegiryk na cześć nowego szlachcica⁴⁸. Druk ten, nieznany w historiografii, powiększa do siedmiu liczbę panegiryków wytłoczonych w latach 1582–1586 w Krakowie na cześć Tomasa Natalisa⁴⁹.

⁴⁴ L. Szczucki, *op. cit.*, s. 152.

⁴⁵ S. Niegoszewski, *Ad [...] Petrum Miscovium [...] epigrammata Ioanni Kochanovio*, Cracoviae 1584. Przedruk tych utworów por. *Materiały do dziejów twórczości Jana Kochanowskiego z lat 1551–1625*, wyd. i oprac. M. Korolko, Wrocław 1986 (Cochanoviana, t. II), s. 113–118 oraz ich polski przekład, s. 118–123.

⁴⁶ List opublikował H. Barycz, *Dwaj pisarze XVI stulecia – Stanisławowie Niegoszewscy*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 1987, t. XXXII, s. 160–161.

⁴⁷ Więcej o nim: D. Quirini-Popławska, *Tommaso Natalis z Raguzy (Toma Budislavić 1545–1608), między Italią, Dalmacją a Polską*, [w:] eadem, *Italia mia. Studia z dziejów Italii i powiązań polsko-włoskich w późnym Średniowieczu i Renesansie*, Kraków 2016, s. 339–353.

⁴⁸ S. Niegoszewski, *Carmen ad Reverendum D. Thomam Natalem Rhacusanum*, [Cracoviae 1585], egz. Biblioteki Ambrozjańskiej w Mediolanie, sygn. S.I.D. VI.28/5. W katalogu kartkowym tejże biblioteki figuruje miejsce i rok wydania: Cracoviae 1586 [!], jednak na karcie tytułowej nie ma takich informacji, zostały one wydedukowane z napisu umieszczonego na odwrocie karty tytułowej w otoku herbu zawierającego dzień nobilitacji Natalisa (20 II 1585). Pozwala to na przesunięcie daty wydania panegiryku na 1585 r. Dokładniejsze informacje o druku, znanym mi jedynie z karty katalogowej (jej odpisu dokonałem w 1986 r.), wraz z dwoma fotografiami przysłał mi pan Stefano Serventi z Biblioteki Ambrozjańskiej, za co mu bardzo dziękuję (mail z 21 X 2019).

⁴⁹ Por. A. Kolendić, *Sest latinskih knjižica štampanih u Cracovu u čast Dubrovčanina Tome Natalisa Budislavića*, „Zbornik Istorije Književnosti Srpske Akademije Nauka i Umjetnosti, Odeljenje literature i jezika” 1962, vol. III, s. 211–243.

Jeszcze w tym samym, 1585 r. Niegoszewski ponownie znalazł się we Włoszech, jak tego dowodzą opublikowane przez Lecha Szczuckiego jego dwa listy, skierowane do wielkiego księcia tokańskiego Francesca de Medici, pisane z Padwy 17 i 26 lipca 1585 r., w których zabiegał on o poparcie księcia⁵⁰. Ponadto kontaktów Niegoszewskiego z wymienionym księciem dowodzi odnaleziony przez Gościwida Malinowskiego w Archivio di Stato we Florencji list Niegoszewskiego, datowany z Werony 1 grudnia 1585 r., traktujący o własnych, nieudanych zresztą, doświadczeniach alchemicznych⁵¹.

Jeszcze w grudniu 1585 r. Niegoszewski postanowił udać się do Rzymu. Najpierw zatrzymał się w Ferrarze, gdzie 29 grudnia 1585 r. otrzymał od znanego filozofa Francesca Patriziego list polecający do Alda Manuzia młodszego do Bolonii. Jak z niego wynika, Niegoszewski miał w Bolonii gościć jedynie przejazdem w drodze do Rzymu⁵². Według Ewy Lechniak Niegoszewski mógł odwiedzić w Ferrarze znakomitego poetę włoskiego Torquata Tassa⁵³.

Niegoszewski rzeczywiście dotarł do Bolonii⁵⁴ i tutaj 10 stycznia 1586 r. otrzymał od Manuzia kilkanaście listów polecających⁵⁵. Adresatami dziesięciu byli kardynałowie: Alessandro Farnese, Michele Bonelli (znany jako kardynał Alessandrino), Antonio Caraffa, Giovanni Antonio Facchinetti (kardynał Santi Quattro, późniejszy papież Innocenty IX), Agostino Valier (biskup Werony), Vincenzo Lauro (biskup Mondovi), Enrico Caetano, Federico Cornaro, Ippolito

⁵⁰ Wydał je L. Szczucki, *op. cit.*, s. 155–156 (na stronie 155 w nagłówku pierwszego listu została błędnie umieszczona data 1586! Podobnie w tekście na stronie 153).

⁵¹ G. Malinowski, *op. cit.*, s. 55.

⁵² F. Patrizi da Cherso, *Lettere ed opuscoli inediti*, ed. D. Aguzzi Barbagli, Firenze 1975, s. 41–42. Ten sam list wydany został już przedtem przez Ester Pastorello, *Inedita Manutiana 1502–1597. Appendice all'Inventario*, Venezia–Roma 1960, s. 553. Por. też E. Lechniak, *op. cit.*, s. 289–290 (edycja listu i jego polskie tłumaczenie).

⁵³ E. Lechniak, *op. cit.*, s. 280–281.

⁵⁴ Podana przez E. Lechniak, *op. cit.*, s. 285 z powołaniem się na R.C. Lewanskiego, „*Matricola*”. *Natio Polonorum, Natio Sarmatarum, Natio Pruteniae et Livoniae. Gli scolari polacchi immatricolati all'Università di Bologna nei secoli XII–XVII (con l'inclusione di alcuni viaggiatori polacchi non immatricolati, ma entrati in contatto con gli scolari, Un tentativo ricostruttivo in ordine cronologico con l'indice alfabetico)*, [w:] *Laudatio Bononiae*, Bologna–Varsavia 1990, s. 519, informacja o wpisie Niegoszewskiego w „poczet studentów” w Bolonii nie znajduje potwierdzenia w źródłach, Lewanski bowiem podał informację nie o studiach w Bolonii, ale o jego pobycie w tym mieście (datując go na lata 1585–1586) związanym ze zwiedzaniem muzeum Aldrovandiego.

⁵⁵ A. Manuzio, *Lettere volgari*, Roma 1592, s. 37–48. Część tych listów przedrukowała i podała także w polskim przekładzie E. Lechniak, *op. cit.*, s. 290–297.

Aldobrandini (z czasem papież Klemens VIII) i Felice Peretti Montalto. Ponadto odbiorcami listów w Rzymie byli: Giovanni Angelo Papio, duchowny, a zarazem wydawca; Cornelio Frangipane młodszy, weneccjanin (prawnik, astrolog i poeta), przebywający wówczas w Rzymie, współpracownik Alda Manuzia młodszego; znana poetka Margeritha Sarrocchi; Giacomo Boncompagni, książe Sory oraz bliżej nieznani Giulio Bardini i Andrea Carroli. W drodze do Rzymu, w Sienie, zaopiekować się Niegoszewskim mieli: Ippolito Agostini, mecenas i kolekcjoner, oraz Belisario Bulgarini, pisarz i znawca poezji⁵⁶.

Prawdopodobnie w tym czasie Niegoszewski zwiedził słynne bolońskie muzeum przyrodnicze Ulissesa Aldrovandiego, jak o tym świadczy wpis do księgi zwierającej nazwiska odwiedzających to muzeum z dopiskiem *studiosus*, niestety bez podania daty⁵⁷.

Z Bolonii Niegoszewski udał się do Rzymu, być może po drodze zatrzymując się w Sienie, jak na to wskazują wymienione wyżej dwa listy polecające. Kłopoty z poruszaniem się po Rzymie zdają się świadczyć, że była to pierwsza wizyta Niegoszewskiego w Wiecznym Mieście. O samym pobycie Niegoszewskiego w Rzymie niewiele wiadomo: 26 stycznia 1586 r. złożył wizytę humaniście Latino Latiniemu, któremu przekazał list od Manuzia, a w kilka dni później doręczył także paczkę z książkami⁵⁸.

Ten sam Latino Latini w listach do Giana Vincenza Pinellego datowanych 31 maja i 14 czerwca 1586 r. wychwalał Niegoszewskiego, wspominając jego pobyt w Rzymie⁵⁹. Pozostaje mieć nadzieję, że dalsze kwerendy w ówczesnej korespondencji pozwolą na ustalenie losów Niegoszewskiego od lipca 1586 do końca 1587 r.

Zdaniem Gościwida Malinowskiego zimę 1587/1588 r. Niegoszewski spędził w Neapolu i tam w drukarni Giuseppiego Cacchiego opublikował w 1588 r. dziesięciokartkowy utwór skierowany

⁵⁶ Częściowej identyfikacji adresatów listów polecających dokonała E. Lechniak, *op. cit.*, s. 287. Por. też G. Malinowski, *op. cit.*, s. 56–57.

⁵⁷ D. Quirini-Popławska, *I visitatori Polacchi del museo di oggetti naturali di Ulisse Aldrovandi*, [w:] *Commentationes historicae. Almae Matri Studiorum Bononiensi novem saecula feliciter celebranti ab Universitate Iagellonica Cracoviensi oblatae*, red. eadem, Kraków 1988, s. 157.

⁵⁸ Latino Latini do Alda Manuzia, Rzym 8 II 1586, [w:] *Inedita Manutiana...*, s. 554–555; E. Lechniak, *op. cit.*, s. 297–298 (przedruk listu Latiniego z 7[II] II 1586 r. oraz jego polski przekład; w nagłówku błędna data: 1587!).

⁵⁹ H. Barycz, *Dwaj pisarze...*, s. 165 (*Addenda*), na podstawie informacji udzielonych mu przez L. Szczuckiego z korespondencji Latiniego zachowanej w Bibliotece Ambrozyńskiej w Mediolanie.

„Ad Franciscum Gioiosium S. R. E. card. amplissimum adelphos tethneos”⁶⁰. Adresatem był kardynał Franciszek de Joyeuse (1562–1615), którego król Henryk III w lutym 1587 r. mianował kardynałem protektorem Francji przy Stolicy Apostolskiej⁶¹. W tym poetyckim utworze Niegoszewski pocieszał kardynała z powodu śmierci jego brata Anne de Joyeuse, zabitego przez hugenotów 20 października 1587 r.⁶² Niestety poprzedzająca tekst krótka drukowana dedykacja, napisana przez Niegoszewskiego, nie zawiera żadnej daty⁶³.

W Neapolu Niegoszewski rozpoczął pisanie greckiego panegiriku na cześć Zygmunta III, nowego króla polskiego, koronowanego na Wawelu 27 grudnia 1587 r. Liczący cztery kartki tekst ukazał się w rzymskiej drukarni Francesca Zanettiego w 1588 r. pt. *Prostheion Sigismondon triton ton Polonon Basilea aniketon [...] stephanephoria*⁶⁴. W tym samym roku i w tej samej drukarni wytłoczono inny, liczący osiem kartek, utwór Niegoszewskiego, panegiryk na cześć papieża Sykstusa V, zatytułowany *Ad Sixtum V Pontificem Opt. Max. [...] Leon Niketes*⁶⁵.

Zwycięstwo Jana Zamoyskiego pod Byczyną (24 I 1588) stało się powodem napisania przez Niegoszewskiego utworu wychwalającego tego hetmana wielkiego koronnego i kanclerza w jednej osobie. Dedykację skierowaną do Zamoyskiego Niegoszewski podpisał w Wenecji 11 marca 1588 r.⁶⁶ Zdaniem G. Malinowskiego panegiryk ukazał się w rzymskiej oficynie Zanettiego⁶⁷.

⁶⁰ Por. https://edit16.iccu.sbn.it/resultset-titoli/-/titoli/detail/CNCE050405?core=titoli&item_nocheck%3A9003%3Atipo=E&item%3A5003%3AID=CNCA015818& (dostęp: 21 IV 2026).

⁶¹ Akt mianowania wydał A. Aubery, *L'histoire du cardinal duc de Joyeuse*, Paris 1654, s. 97–99.

⁶² Por. G. Malinowski, *op. cit.*, s. 58.

⁶³ S. Niegoszewski, *Ad Franciscum Gioiosium [...] adelphos tethneos*, Neapoli 1588, k. A₂r. Fotografię tej strony przysłała mi w 2019 r. pani Daniela Bacca z Sezione Manoscritti e Rari Biblioteki Narodowej w Neapolu, za co jej serdecznie dziękuję.

⁶⁴ Por. K. Estreicher, *op. cit.*, t. XXIII, s. 110. Bliższe informacje podaje G. Malinowski, *op. cit.*, s. 58. Autor korzystał z egzemplarza zachowanego w Biblioteca Accademia Nazionale dei Lincei w Rzymie.

⁶⁵ K. Estreicher, S. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. XXXVII, Kraków 2022, s. 192. Por. też G. Malinowski, *op. cit.*, s. 58.

⁶⁶ S. Niegoszewski, *Ad illustrissimum principem Ioannem Zamoiscium [...] epinikion*, [b.m. 1588], k. A₂r–A₃v. O krytycznej ocenie zawartych tu tekstów w języku greckim por. A. Szastyńska-Siemion, J. Ławińska-Tyszkowska, *Z greckiej twórczości Stanisława Niegoszewskiego*, „Eos” 1985, vol. LXXIII, s. 69–80.

⁶⁷ G. Malinowski, *op. cit.*, s. 59.

U dołu karty tytułowej tego druku przedstawione zostało popiersie młodego człowieka z umieszczonym na pograniczu szyi i piersi krzyżem, a poniżej ryciny znajduje się dewiza Niegoszewskiego „Non est mortale, quod opto”. Zdaniem Władysława Magnuszewskiego jest to „krzyż maltański, dowodna oznaka przynależności jej posiadacza do joannitów”⁶⁸. Tymczasem w żadnym źródle Niegoszewski nie występuje jako kawaler maltański, a jedyna godność, jaka pojawia się przy jego nazwisku na kartach tytułowych trzech łacińskich publikacji wydanych w 1588 r., to *eques auratus* Rzeczypospolitej Weneckiej. Prowadzi to do wniosku, że W. Magnuszewski błędnie utożsamiał krzyż joannitów z podobnym do niego krzyżem, jaki wręczano rycerzom złotym, zwanym też kawalerami złotej ostrogi⁶⁹. Ponadto ten sam badacz przesadnie stwierdził, że Niegoszewski „został uznany za godnego wpisania do księgi patrycjatu [weneckiego – M.Ch.] i uhonorowania złotym orderem miasta (*eques auratus*)”⁷⁰.

Zapewne z Wenecji udał się Niegoszewski jeszcze raz do Rzymu. Przebywał tam 29 maja 1588 r., kiedy został ugoszczony w ogrodach Farnezyjskich przez Stanisława Reszkę, opata jędrzejowskiego, posła króla polskiego do papieża⁷¹. Postać Reszki jako posła Niegoszewski utrwalił w wierszu łacińskim z greckim tytułem *Aspasmos* (Powitanie)⁷².

W lecie 1588 r. Niegoszewski wyruszył w drogę powrotną do Polski. Najpierw zatrzymał się w Ferrarze, gdzie odwiedził znanego humanistę Paola Sacratiego. Ten skorzystał z okazji i podał przez niego datowany 18 sierpnia 1588 r. list do kanonika krakowskiego Marcina Szyszkowskiego⁷³.

⁶⁸ W. Magnuszewski, *op. cit.*, s. 284.

⁶⁹ Por. F. Bonanni, *Catalogo degli ordini equestri e militari esposto in imagini, e con breve racconto*, Roma 1724, k. XVI, LX–LXII.

⁷⁰ W. Magnuszewski, *op. cit.*, s. 287. Por. T. Szulc, *Eques auratus w dawnej Rzeczypospolitej*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 1988, z. XXXVIII, s. 59–97 (wzmianka o Rzeczypospolitej Weneckiej na s. 60).

⁷¹ *S. Rescii Diarium 1583–1589*, ed. I. Czubek, Kraków 1915 (Archiwum do Dziejów Literatury i Oświaty w Polsce, t. XV, cz. 1), s. 208. Por. też *Z Buku w świat. Diariusz Stanisława Reszki 1583–1589*, wstęp i oprac. A. Golik-Prus, Z. Pietrzyk, przekł. A. Golik-Prus, Buk 2024, s. 284.

⁷² Przedruk por. *Materyały do dziejów piśmiennictwa polskiego i biografii pisarzy polskich*, zebrał T. Wierzbowski, t. I, Warszawa 1900, s. 287–288.

⁷³ P. Sacratius, *Epistolarum [...] volumen tertium*, Ferrariae 1589, s. 257–258. H. Barycz (*Dwaj pisarze...*, s. 149) podaje błędną datę wizyty Niegoszewskiego u Sacratiego – rok 1589!

Wracając do kraju, Niegoszewski uwiecznił swoje nazwisko w „flotece” Salomona Frenzela von Friedenthal, która z czasem stała się częścią sztambucha bibliotekarza cesarskiego Hugona Blothusia. Przy wpisie nie ma daty, ale zapewne pochodzi on z 1588 r. i najpewniej został dokonany w Wiedniu. Niegoszewski wpisał swoją ulubioną dewizę „Non est mortale, quod opto” i nazwisko „Stanislaus Niegoszewski, Polonus, eques auratus”⁷⁴.

Można przypuszczać, że pochwały skierowane w jednym z panegiryków zostały dobrze przyjęte przez kanclerza koronnego Jana Zamoyskiego i że to dzięki niemu Niegoszewski znalazł się na dworze królewskim w charakterze sekretarza. Został nim 3 kwietnia 1589 r. i jako taki występuje w rachunkach królewskich do 30 lipca 1595 r.⁷⁵

W części historiografii funkcjonuje pogląd, że Niegoszewski towarzyszył Zygmuntowi III w podróży do Szwecji⁷⁶, w którą ten wyruszył z Gdańska 16 czerwca 1593, a powrócił z niej 14 sierpnia następnego roku⁷⁷. Jako dowód przytacza się zwykle opis tej podróży wydany przez Andrzeja Zbylitowskiego, w którym ten wspominał, że płynął do Gdańska razem z królem „Niegoszowski, który z swej nauki wielkiej, z darów pegaskich bogiń godzien chwały wszelkiej [...]”⁷⁸. Rzeczywiście Zbylitowski wspomina Niegoszewskiego jako towarzyszącego królowi do Gdańska, nie udał się on jednak z królem do Szwecji⁷⁹, lecz niedługo potem dołączył do poselstwa Stanisława Mińskiego, wojewody łęczyckiego, który

⁷⁴ F. Menčík, *Aus den Stammbüchern der kk. Hofbibliothek*, „Vierteljahrschrift für Wappen-, Siegel- und Familienkunde” 1904, Jg. XXXII, s. 458. Tu błędny odczyt nazwiska: „Niegorzewski”.

⁷⁵ *Ordynacja dworu Zygmunta III z 1589 roku*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2004, s. 65 i przyp. 132; AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego, Rachunki królewskie [dalej: ASK, Rach. kr.] 280, k. 68v; 288, k. 98v; 335, k. 82r, 152v, 163v; W. Dobrowolska, *Do dziejów dworu królewskiego w Polsce*, „Kwartalnik Historyczny” 1934, t. XLVIII, s. 330.

⁷⁶ H. Barycz, *Niegoszewski (Niegoszowski) Stanisław h. Jastrzębiec (ok. 1565–70–po 1607)...*, s. 766; W. Magnuszewski, *op. cit.*, s. 275.

⁷⁷ M. Banaszak, *Z dziejów dyplomacji watykańskiej. Poselstwa obediencyjne w latach 1534–1605*, cz. 2, Warszawa 1975, s. 238.

⁷⁸ A. Zbylitowski, *Droga do Szwecyjy najmożniejszego w północnych krajach pana, Zygmunta III, polskiego i szwedzkiego króla, odprawiona w roku 1594*, [w:] idem, *Wiersze zebrane*, wstęp, wydanie tekstów polskich i komentarze A. Kochan, Warszawa 2018, s. 129.

⁷⁹ Por. W. Dobrowolska, *op. cit.*, s. 330 (tu Niegoszewski został wymieniony jako sekretarz, który nie pojechał z królem do Szwecji); E. Lechniak, *Jeszcze jeden głos w kwestii Stanisława Niegoszewskiego (Niegoszowskiego) z archiwaliów*

wyruszył zapewne w listopadzie 1593 r. do Rzymu w celu złożenia obediencji papieżowi Klemensowi VIII w imieniu króla Zygmunta III Wazy. Uroczystość odbyła się 27 stycznia 1594 r. Miński przebywał w Rzymie mniej więcej do połowy maja 1594 r.⁸⁰

W tym czasie dobiegał końca proces kanonizacyjny polskiego dominikanina Jacka Odrowąża: 15 marca 1594 r. odbyło się ostatnie posiedzenie św. Kongregacji Obrzędów zajmującej się tym problemem. Wówczas to w imieniu króla polskiego i posła Mińskiego zabrał głos Niegoszewski i podziękował „kardynałowi dziekanowi i całej Kongregacji za wszystkie ich prace w procesie”⁸¹.

Warto dodać, że Niegoszewski, jak na poetę przystało, napisał łaciński utwór (*Ode sapphicum*) adresowany do Mińskiego jako posła króla polskiego, zachowany w rękopisie Biblioteki Ambrozjańskiej w Mediolanie⁸².

W tym czasie Niegoszewski kontynuował swoją działalność literacką. Jej owocem było wydanie drukiem dwóch turcyków Stanisława Orzechowskiego, poprzedzonych dedykacją skierowaną do kardynałów Piotra i Cincia Aldobrandinich, nepotów papieża Klemensa VIII, datowaną w Rzymie 12 kwietnia 1594 r.⁸³

Wszystko wskazuje na to, że Niegoszewski opuścił Rzym przed Mińskim. Z pewnością odwiedził wówczas Padwę, gdzie wpisał się do księgi nacji polskiej za konsyliarza Mikołaja Giżyckiego, który sprawował swój urząd od 18 marca 1594 do 9 stycznia 1595 r.⁸⁴ Następnie dotarł do Mantui Gonzagów, skąd 5 czerwca 1594 r.

włoskich, [w:] *Fakty i interpretacje. Szkice z historii literatury i kultury polskiej*, red. T. Lewandowski, Warszawa 1991, s. 58, przyp. 3.

⁸⁰ M. Banaszak, *op. cit.*, cz. 2, s. 239–245.

⁸¹ Z. Obertyński, *Dzieje kanonizacji św. Jacka*, „Prawo Kanoniczne” 1961, R. IV, s. 158.

⁸² H. Barycz, *Niegoszewski Stanisław...*, s. XII (autor przypisał ją S. Niegoszewskiemu II); G. Malinowski, *op. cit.*, s. 61–62.

⁸³ S. Orichovius, *Turcicae duae*, Romae 1584, k. a₂r–a₃v (pridie Idus Aprilis). G. Malinowski, *op. cit.*, s. 62 podaje błędną datę: 31 marca.

⁸⁴ *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. I, do druku przygotował H. Barycz, indeks osób opracowała K. Targosz, Wrocław 1971, s. 27. G. Malinowski, *op. cit.*, s. 62 błędnie przyjął, że w dacie wpisu Niegoszewskiego (rzekomo pochodzącego z 18 marca!) pojawił się błąd, skoro trzy dni wcześniej Niegoszewski znajdował się w Rzymie. Sprawę można wyjaśnić bardzo prosto: żaden wpis do metryki nacji polskiej w Padwie za konsyliarza Mikołaja Giżyckiego, przy ani jednym z nich nie ma zresztą dokładniejszych dat, nie został dokonany w dniu objęcia przez niego urzędu (18 marca), ale od tego dnia aż do czasu wyboru następnego konsyliarza Hieronima Ręczajskiego, co miało miejsce 9 I 1595 r. Por. *ibidem*, s. 27–28.

napisał list do Stanisława Mińskiego. Zapewne stąd wyruszył do Polski: do Krakowa dotarł 28 czerwca⁸⁵. Pobyt Niegoszewskiego w Polsce dokumentują inne jego listy pisane w 1594 r.: z Krakowa 2 lipca (do Roberta Ausserdorfera i Wincentego Gonzagi) oraz z Warszawy 5 sierpnia, z Łowicza 17 sierpnia i z Krakowa 28 października (do Wincentego Gonzagi)⁸⁶.

Niegoszewski nadal pracował jako sekretarz w kancelarii koronnej, jak świadczy o tym podpis pod aktem w Metryce Koronnej („Stanislaus Niegoszewskÿ secr[etarius] regius”) sporządzonym w Krakowie 5 listopada 1594 r.⁸⁷

Zapewne pod koniec 1594 r. Niegoszewski zawarł znajomość z początkującym poetą szkockim Andrzejem Loeaechiusem, który darował mu wydane przez siebie drukiem epitalamium, z okazji ślubu (odbył się 25 września 1594 r.) Fryderyka Łukomskiego i Barbary Węzykówny, jak tego dowodzi odręczna dedykacja wpisana na karcie tytułowej egzemplarza zachowanego w Bibliotece Ossolineum. Późniejszy właściciel tego druku zniekształcił pierwszych dziewięć słów i imię Stanislae, przerabiając w nich poszczególne litery na inne. Mimo to poprzednim badaczom udało się odczytać początkowe cztery słowa, a mnie pozostałe. Oto pełne brzmienie rękopiśmiennej dedykacji: „Domino Stanislao Niegossevio adolescenti virtute iuxta a dictione ornatissimo. Haec, Stanislae, tibi rudibus male culta Camoenis [...]”. Następna linijka tekstu, w której znajdował się zapewne podpis autora, została obcięta w czasie oprawy⁸⁸. Wpis z pewnością został dokonany w Krakowie, gdzie Andreas Loeaechius przebywał prawdopodobnie od 1594 r.⁸⁹

⁸⁵ E. Lechniak, *Jeszcze jeden głos...*, s. 50.

⁸⁶ Listy te opublikował H. Barycz, *Dwaj pisarze...*, s. 161–165. Pisała też o nich E. Lechniak, *Stanisław Niegoszewski alla corte dei Gonzaga di Mantova. Dalla storia dei contatti italo-polacchi nel XVI secolo*, „Ricerche slavistiche” 1985–1988, vol. XXXII–XXXV, s. 55–72; eadem, *Jeszcze jeden głos...*, s. 47–63.

⁸⁷ AGAD, MK 130, k. 133r.

⁸⁸ A. Loeaechius, *Nobilis et generosi domini Friderici Łukomski [...] et [...] Barbarae [...] Stanislai Węzik filiae Epithalamium [...]*, Cracoviae 1594, egz. Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, sygn. XVI Qu. 3195. Por. *Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Polonica wieku XVI*, z materiałów rejestracyjnych zebranych zespołowo pod kierunkiem K. Zatheya opracowała M. Bohonos, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965, s. 405–406, nr 1480. Tu błędna data: 23 IX 1594. W tym miejscu dziękuję dr. Marcinowi Janakowskiemu za wykonanie fotografii, które umożliwiły mi odczytanie rękopiśmiennej dedykacji.

⁸⁹ A. Borysowska, *Andrzej Loeaechius i jego twórczość poetycka (XVI/XVII w.)*, „Slavia Occidentalis” 1997, t. LIV, s. 18–19.

Jak już wspomniałem, Niegoszewski występuje w rachunkach królewskich do 30 lipca 1595 r. W wykazie dworzan, sporządzonym 1 sierpnia tegoż roku w Krakowie, jego nazwisko nie pojawia się już wśród wymienionych tam sekretarzy⁹⁰.

Jeszcze w tym samym roku, 23 grudnia, Niegoszewski razem z Wojciechem Tarnowskim potwierdzili w grodzie krakowskim zapis dokonany w Piotrkowie dotyczący posagu Anny Niegoszewskiej, siostry rodzonej Stanisława, żony Zygmunta Garnkowskiego⁹¹. Natomiast 19 grudnia 1596 r. Niegoszewski skwitował Rudolfa Tudesca z sumy 400 złp⁹².

Nadal Niegoszewski nie zaniedbywał działalności literackiej: 31 grudnia 1596 r. podpisał w Krakowie dedykację, skierowaną do Jana Tarnowskiego, podkanclerzego koronnego, poprzedzającą wydany w tym samym roku list Justusa Lipsiusa do jezuity Franciszka Benciego, w którym znakomity humanista donosi o swoim powrocie do Kościoła katolickiego⁹³.

Ponownie Niegoszewski pojawił się z tytułem sekretarza królewskiego w 1597 r.⁹⁴, tym razem w przywileju wystawionym 20 marca dla niego i podkomorzego krakowskiego Piotra Cikowskiego na wytwarzanie barwnika z owada zwanego czerwcem polskim, z prawem wyłączności obowiązującym przez 15 lat⁹⁵.

W tym samym roku Niegoszewski przygotował do druku krótki utwór pochwalny dla małżonków Janusza Ostrogskiego, kasztelana krakowskiego i Katarzyny Lubomirskiej, podpisując *Gratulation* poprzedzającą *Epithalamion* w Warszawie 30 października 1597 r.⁹⁶, ale *Epithalamion* wytłoczono w krakowskiej drukarni Łazarzowej dopiero w następnym roku. Na karcie tytułowej po imieniu i nazwisku autora znalazł się skrót *S[ecretarius] R[egius]*, a poniżej „F”, które należy odczytać jako *fecit*.

⁹⁰ AGAD, ASK, Rach. kr. 344, k. 247r–v.

⁹¹ ANK, CCI, nr 156 (1595), s. 1890–1891.

⁹² *Ibidem*, nr 159 (1596), s. 1242–1246.

⁹³ I. Lipsii, *Epistola, qua Francisco Bentio, viro, ex Societate Iesu, illustri, reiectam a se falsam recentium haeticorum doctrinam perscribit*, Cracoviae 1596, k. A₂r–v (podpis: *Stanislaus Niegossewski*).

⁹⁴ Zachowane w stanie szczytkowym rachunki królewskie z tych lat nie pozwalają na potwierdzenie tej informacji. Por. AGAD, ASK, Rach. kr. 295, 297.

⁹⁵ AGAD, MK 142, k. 17r–18r; H. Barycz, *Niegoszewski (Niegoszowski) Stanisław h. Jastrzębiec (ok. 1565–70–po 1607)...*, s. 767.

⁹⁶ S. Niegoszewski, *Epithalamion illustrissimorum Ianussii ducis Ostrogiae castelani Cracovien[sis] et Catharinae Lubomierska [...]*, Cracoviae 1598, k. B₂v.

W 1599 r. ukazała się ostatnia publikacja Niegoszewskiego, wyjątkowo napisana prozą. Była to *Laterna Poloniae*, poświęcona jezuitie Marcinowi Laternie, zamordowanemu przez Szwedów w poprzednim roku⁹⁷. Tym razem na karcie tytułowej Niegoszewski ukrył swoje nazwisko w anagramie „Ante suos sensus vigilia F”, co należy odczytać jako „Stanislaus Niegosseuius f[ecit]”⁹⁸. Pod dedykacją dla sekretarza królewskiego Andrzeja Boboli datowaną w Krakowie 13 listopada 1599 r. podpisał się zaś jako „S. N. S. R.”, czyli „S[tanislaus] N[iegosseuius], s[ecretarius] r[egius]”⁹⁹.

Niegoszewski zakończył życie wiosną 1601 r. Wówczas to na wieść o jego śmierci *honest*a Jadwiga Chronowska, stanawszy przed krakowskim urzędem grodzkim, zażądała nałożenia aresztu na rzeczy dworzanina królewskiego (*aulici*) Stanisława Niegoszewskiego pozostające po jego śmierci u szlachcica Marcina Chmielowskiego w podkrakowskim Kleparzu, przy ulicy Długiej. Powodem był dług w wysokości 300 złp, jaki był jej winien Niegoszewski, ponieważ zobowiązał się go zapłacić za swojego sługę, też nieżyjącego wówczas Jana Nieszkowskiego. Dnia 7 maja (poniedziałek) urzędnicy nałożyli areszt na rzeczy Niegoszewskiego, a już 12 maja (sobota) w imieniu niewymienionych z nazwisk sukcesorów Chmielowski spłacił Chronowskiej dług i ta go skwitowała z sumy 300 złotych¹⁰⁰.

Niegoszewski z pewnością nie dożył czterdziestu lat i można wprawdzie do niego odnieść słowa zanotowane przez anonimowego czytelnika na egzemplarzu wydanego przez niego listu Justa Lipsiusa: „Godzien późney starości/ Umarł w kwiecie młodości”, trzeba jednak zdawać sobie sprawę z zawartej w nich przesady co do oceny młodzieńczego wieku improwizatora¹⁰¹.

Dodać warto, że – jeśli wierzyć Walerianowi Nekandzie Trepce, tropicielowi plebejuszów wśród staropolskiej szlachty – sługą Niegoszewskiego był niewymieniony z imienia Paprocki. Bez wątpienia Treпка miał na myśli Stanisława Niegoszewskiego, pisarza, skoro napisał, że Paprocki służył „Niegoszewskiemu alchimiście, dworzaninowi i sekretarzowi królewskiemu, circa 1600”¹⁰². Podana tu

⁹⁷ Idem, *Laterna Poloniae, sive in mortem Martini Laternae [...]*, Cracoviae 1599.

⁹⁸ W. Magnuszewski, *op. cit.*, s. 278.

⁹⁹ S. Niegoszewski, *Laterna Poloniae...*, k. A_{ij}r-v; W. Magnuszewski, *op. cit.*, s. 278.

¹⁰⁰ ANK, CCR, nr 672 (1601), s. 861–862; ANK, CCI, nr 172 (1601), s. 770–771.

¹⁰¹ H. Juszyński, *Dykcyonarz poetow polskich*, t. II, Kraków 1820, s. 7.

¹⁰² W. Nekanda Trepka, *Liber generationis plebeanorum („Liber chamorum”)*, wyd. 2, oprac. R. Leszczyński, Wrocław 1995, s. 302, nr 1477.

charakterystyka Niegoszewskiego dodatkowo potwierdza jego tożsamość ze studentem padewskim i adeptem alchemii.

Zawarte w księgach grodzkich krakowskich zapisy całkowicie podważają wiarygodność podawanych w historiografii informacji wydłużających żywot Niegoszewskiego. H. Barycz sądził, opierając się na skróconym opisie rękopisu znajdującego się w Uppsali¹⁰³, że jeszcze w 1607 r. Niegoszewski znajdował się w Inflantach i tworzył tam wiersze. Tymczasem, jak to wykazał W. Magnuszewski, w druku *Breviarium Romanum*, wydanym w Wenecji w 1583 r., który posłużył kanonikowi wendeńskiemu Olausowi Algiviusowi do wpisywania różnych notatek, znajduje się jedynie skopiowany przez niego dwuwiersz Stanisława Niegoszewskiego, opublikowany już w 1584 r. w Wenecji¹⁰⁴. Sam natomiast W. Magnuszewski odnalazł kopię mowy niejakiego „pana Niegoszewskiego”, wygłoszoną przez niego w 1631 r. i gotów był ją przypisać improwizatorowi Stanisławowi Niegoszewskiemu, rzekomo jeszcze wówczas żyjącemu¹⁰⁵.

W końcu należy dodać, że w odtworzonym tutaj żywocie Stanisława Niegoszewskiego nie ma miejsca na odbycie przez niego podróży do Włoch, na Malte oraz do Hiszpanii i Portugalii w 1595 r. To pozwala na wykreślenie go z listy kandydatów do autorstwa dwóch anonimowych diariuszy podróży pochodzących z 1595 r. Nie ma też podstaw do dzielenia jego postaci na dwie różne osoby¹⁰⁶, jak to uczynił H. Barycz, przypisując wykreowanej w ten sposób postaci Stanisława Niegoszewskiego II autorstwo wspomnianych diariuszy podróży¹⁰⁷. Oczywiście odrzucenie poglądów H. Barycza nie oznacza akceptacji przeze mnie hipotezy W. Magnuszewskiego,

¹⁰³ C. Pilichowski, *Nieznane polonica w bibliotekach szwedzkich*, Gdańsk 1962, s. 81, nr 4.

¹⁰⁴ W. Magnuszewski, *Itineraria włosko-maltańsko-iberyjskie w świetle krytyki i źródeł*, „Przegląd Humanistyczny” 1981, R. XXV, nr 5, s. 102–103; idem, *Przed Mickiewiczem i Deotymą...*, s. 280–281.

¹⁰⁵ W. Magnuszewski, *Przed Mickiewiczem i Deotymą...*, s. 278–279.

¹⁰⁶ Obszernie w tej sprawie: *ibidem*, s. 279–283. Poglądu H. Barycza o istnieniu pod koniec XVI w. dwóch Stanisławów Niegoszewskich nie popierał także L. Szczucki, *op. cit.*, s. 151, przyp. 10.

¹⁰⁷ Por. biogramy dwu Niegoszewskich przywołane w przypisie 2, a ponadto H. Barycz, *Diariusz podróży po Włoszech z końca wieku XVI i jego przypuszczalny autor*, [w:] idem, *Spojrzenia w przeszłość polsko-włoską*, Wrocław 1965, s. 311–342; idem, *Rewizja rewizji, czyli o przedwczesnym pasowaniu jezuitę Fryderyka Szembeka na autora anonimowego diariusza podróży włosko-iberyjskiej z 1595 roku*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 1977, t. XXII, s. 233–242; idem, *Dwaj pisarze...*, s. 141–165.

którą on sam uważał za pewnik, że autorem wspomnianych diariuszy podróży był przyszły jezuita Fryderyk Szembek¹⁰⁸. Niedawno wypowiedziałem się w sprawie autorstwa jednego z tych diariuszy (opisującego podróż z Włoch na Malte i potem do Hiszpanii i Portugalii) i wydałem go ponownie¹⁰⁹ pod nazwiskiem właściwego, moim zdaniem, autora – Teofila Szemberga¹¹⁰.

Stanisław Niegoszewski pochodził wprawdzie z rodziny szlacheckiej, ale o stosunkowo młodym rodowodzie. Jego ojciec (także Stanisław) przybrał takie nazwisko od nazwy miejscowości, w rzeczywistości wywodził się bowiem z krakowskiej rodziny mieszczańskiej Krupków, której szlachectwo potwierdził król Zygmunt I w 1515 r. Wczesna śmierć ojca, który nie zdołał uzyskać znaczącej pozycji wśród braci szlacheckiej, utrudniła karierę przyszłego poety. Podjętych studiów, najpierw w Krakowie, a potem w Padwie (prawo), nie zwieńczył uzyskaniem stopni naukowych. Pisząc liczne panegiryki, Niegoszewski poszukiwał mecenasa. Jak się wydaje, znalazł go przede wszystkim w osobie kanclerza Jana Zamoyskiego. Po uzyskaniu stanowiska sekretarza królewskiego związał się z dworem. Podejmował też próby działalności gospodarczej, o czym świadczy uzyskany w 1597 r. przywilej na wytwarzanie barwnika z czerwca polskiego. Dodać warto, że nawiązane w czasie podróży zagranicznych liczne znajomości nie przyniosły długotrwałych rezultatów. Po stosunkowo krótkim życiu Niegoszewski zmarł w zapomnieniu wiosną 1601 r.

¹⁰⁸ W. Magnuszewski, *O autorze Dzienników podróży po Włoszech, Malcie, Hiszpanii i Portugalii w 1595 r.*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 1974, t. XIX, s. 187–206; idem, *Zagadki autorskie literatury polskiego baroku*, Zielona Góra 1977, s. 7–75; idem, *Itineraria włosko-maltańsko-iberyjskie...*, s. 89–110; idem, *Przed Mickiewiczem i Deotymą...*, s. 280.

¹⁰⁹ Pierwszą edycję przygotował Jan Czubek. Por. *Anonima diariusz peregrynacji włoskiej, hiszpańskiej, portugalskiej (1595)*, Kraków 1925.

¹¹⁰ T. Szemberg, *Diariusz peregrynacji Neapol-Lizbona (1595)*, wstępem poprzedził i opracował M. Chachaj, [w:] *Europejskie drogi staropolskich peregrynatorów. Relacje Teofila Szemberga, Protazego Neveraniego i Franciszka Bielińskiego*, red. B. Rok, F. Wolański, Kraków-Wrocław 2018 (*Peregrinationes Sarmatarum*, t. VII), s. 1–165.

Bibliografia / Bibliography**ŹRÓDŁA ARCHIWALNE**

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [AGAD]

Archiwum Skarbu Koronnego [ASK]

Rachunki królewskie 280, 288, 295, 297, 335, 344

Metryka Koronna [MK] 30, 31, 55, 130, 142

Archiwum Narodowe w Krakowie [ANK]

Castrensia Cracoviensia Inscriptiones [CCI] nr 43 (1531–1532); nr 54 (1538–1540); nr 67 (1550–1551); nr 71 (1553–1555); nr 72 (1554–1556); nr 73 (1555–1557); nr 74 (1556–1557); nr 75 (1557); nr 86 (1562–1564); nr 103 (1571); nr 121 (1580); nr 123 (1581); nr 124 (1581); nr 125 (1582); nr 131 (1584); nr 132 (1585); nr 156 (1595); nr 159 (1596); nr 172 (1601)

Castrensia Cracoviensia Relationes [CCR] nr 645 (1572–1574); nr 653 (1582–1583); nr 654 (1584); nr 672 (1601)

Terrestria Cracoviensia. Inscriptiones et decreta [TCI] nr 35 (1539–1550); nr 41 (1561)

Biblioteka Jagiellońska w Krakowie

rkps przybytki 237/80

STARE DRUKI

Aubery A., *L'histoire du cardinal duc de Joyeuse*, Paris 1654.

Bonanni F., *Catalogo degli ordini equestri e militari esposto in imagini, e con breve racconto*, Roma 1724.

Bottonni A., *De vita conservanda*, Patavii 1582.

Ciceronis M. Tullii *Operum tomus secundus [...]*, Venetiis 1583, *tomus nonus [...]*, Venetiis 1583.

Lipsii I., *Epistola, qua Francisco Bentio, viro, ex Societate Iesu, illustri, reiectam a se falsam recentium haereticorum doctrinam perscribit*, Cracoviae 1596.

Loeaechius A., *Nobilis et generosi domini Friderici Łukomski [...] et [...] Barbarae [...] Stanisłai Węzik filiae Epithalamium [...]*, Cracoviae 1594, egz. Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, sygn. XVI Qu. 3195.

Manuzio A., *Lettere volgari*, Roma 1592.

Mercenario A., *Disputatio de putredine*, Patavii 1583.

Niegoszewski S., *Ad [...] Petrum Miscovium [...] epigrammata Ioanni Kochanovio, Cracoviae* 1584.

Niegoszewski S., *Ad Franciscum Gioiosium [...] adelphos tethneos*, Neapoli 1588.

Niegoszewski S., *Ad illustriss[imum] principem Ioannem Zamoiscium [...] epinikion*, [b.m. 1588].

- Niegoszewski S., *Carmen ad Reverendum D. Thomam Natalem Rhacusanum*, [Cracoviae 1585].
- Niegoszewski S., *Epithalamion illustrissimor[um] Ianussii ducis Ostrogiae castelani Cracovien[sis] et Catharinae Lubomierska [...]*, Cracoviae 1598.
- Niegoszewski S., *Laterna Poloniae, sive in mortem Martini Laternae [...]*, Cracoviae 1599.
- Niegoszewski S., *Xenium in expeditionem contra Moschos proficiscienti [...] Jacobo Seczigniewski, capitaneo Sidlovvien[sij] domino ac mecoenati plurimum observando [...] mittit*, [b.r. i m. druku].
- Orichovius S., *Turcicae duae*, Romae 1584.
- Sacratus P., *Epistolarum [...] volumen tertium*, Ferrariae 1589.
- Vergiliusz – Publii Virgilii Maronis, *Appendix, cum supplemento multorum antehac nunquam excusorum poematum veterum poetarum. Iosephi Scaligeri in eandem Appendicem commentarii et castigationes*, Lugduni 1573. Biblioteka Jagiellońska, sygn. Latina 1683.

WYDAWNICTWA ŹRÓDŁOWE

- Album armorum nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV–XVIII w.*, wstęp, oprac. i edycja B. Trelińska, Lublin 2001.
- Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. III, editionem curavit A. Chmiel, Cracoviae 1904.
- Anonima diariusz peregrynacji włoskiej, hiszpańskiej, portugalskiej (1595)*, wyd. J. Czubek, Kraków 1925.
- Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. I, do druku przygotował H. Barycz, indeks osób opracowała K. Targosz, Wrocław 1971.
- Dobrowolska W., *Do dziejów dworu królewskiego w Polsce*, „Kwartalnik Historyczny” 1934, t. XLVIII, s. 319–336.
- Inedita Manutiana 1502–1597. Appendice all’Inventario*, ed. E. Pastorello, Venezia–Roma 1960.
- Materiały do dziejów twórczości Jana Kochanowskiego z lat 1551–1625*, wyd. i oprac. M. Korolko, Wrocław 1986 (Cochanoviana, t. II).
- Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego i biografii pisarzy polskich*, zebrał T. Wierzbowski, t. I, Warszawa 1900.
- Matricularum Regni Poloniae summaria*, pars IV, vol. II; pars IV, vol. III, contexuit T. Wierzbowski, Varsoviae 1912–1915.
- Menčik F., *Aus den Stammbüchern der kk. Hofbibliothek*, „Vierteljahrsschrift für Wappen-, Siegel- und Familienkunde” 1904, Jg. XXXII, s. 389–521.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, t. V, wyd. J.N. Bobrowicz, Lipsk 1840.
- Ordynacja dworu Zygmunta III z 1589 roku*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2004.
- Patrizi da Cherso F., *Lettere ed opuscoli inediti*, ed. D. Aguzzi Barbagli, Firenze 1975.
- Quirini-Popławska D., *I visitatori Polacchi del museo di oggetti naturali di Ulisse Aldrovandi*, [w:] *Commentationes historicae. Almae Matri Studiorum Bononiensi*

- novem saecula feliciter celebranti ab Universitate Iagellonica Cracoviensi oblatæ*, red. D. Quirini-Popławska, Kraków 1988, s. 147–165.
- Rescius S., *Diarium 1583–1589*, ed. I. Czubek, Kraków 1915 (Archiwum do Dziejów Literatury i Oświaty w Polsce, t. XV, cz. 1).
- Szemberg T., *Diariusz peregrynacji Neapol-Lizbona (1595)*, wstępem poprzedził i opracował M. Chachaj, [w:] *Europejskie drogi staropolskich peregrynantów. Relacje Teofila Szemberga, Protazego Neveraniego i Franciszka Bielińskiego*, red. B. Rok, F. Wolański, Kraków–Wrocław 2018 (Peregrinationes Sarmatarum, t. VII).
- Trepka Nekanda W., *Liber generationis plebeanorum („Liber chamorum”)*, wyd. 2, oprac. R. Leszczyński, Wrocław 1995.
- Windakiewicz S., *Materyały do historii Polaków w Padwie*, zebrał [...] „Archiwum do Dziejów Literatury i Oświaty w Polsce” 1892, t. VII, s. 149–185.
- Z Buku w świat. Diariusz Stanisława Reszki 1583–1589*, wstęp i oprac. A. Golik-Prus, Z. Pietrzyk, przekł. A. Golik-Prus, Buk 2024.
- Zbylitowski A., *Droga do Szwecyjy najmożniejszego w północnych krainach pana, Zygmunta III, polskiego i szwedzkiego króla, odprawiona w roku 1594*, [w:] A. Zbylitowski, *Wiersze zebrane*, wstęp, wydanie tekstów polskich i komentarze A. Kochan, Warszawa 2018, s. 121–174.

OPRACOWANIA

- Banaszak M., *Z dziejów dyplomacji watykańskiej. Poselstwa obediencyjne w latach 1534–1605*, cz. 2, Warszawa 1975.
- Barycz H., *Diariusz podróży po Włoszech z końca wieku XVI i jego przypuszczalny autor*, [w:] H. Barycz, *Spojrzenia w przeszłość polsko-włoską*, Wrocław 1965, s. 311–342.
- Barycz H., *Dwaj pisarze XVI stulecia – Stanisławowie Niegoszewscy*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 1987, t. XXXII, s. 141–165.
- Barycz H., *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Kraków 1935.
- Barycz H., *Niegoszewski (Niegoszowski) Stanisław h. Jastrzębiec (ok. 1560–5-ok. 1588–90), poeta różnojęzyczny, głównie łaciński, improwizator*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXII, Wrocław 1977, s. 763–765.
- Barycz H., *Niegoszewski (Niegoszowski) Stanisław h. Jastrzębiec (ok. 1565–70-po 1607), poeta łaciński i polski, sekretarz królewski, podróżnik*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXII, Wrocław 1977, s. 765–767.
- Barycz H., *Niegoszewski Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXII (Uzupełnienia i sprostowania), Wrocław 1977, s. XII.
- Barycz H., *Rewizja rewizji, czyli o przedwczesnym pasowaniu jezuita Fryderyka Szembeka na autora anonimowego diariusza podróży włosko-iberyjskiej z 1595 roku*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 1977, t. XXII, s. 233–242.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, cz. 1 (Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich), t. XII, Warszawa 1908.
- Borysowska A., *Andrzej Loeaechius i jego twórczość poetycka (XVI/XVII w.)*, „Slavia Occidentalis” 1997, t. LIV, s. 17–28.

- Estreicher K., *Bibliografia polska*, t. XXIII, wyd. S. Estreicher, Kraków 1910.
- Estreicher K., Estreicher S., *Bibliografia polska*, t. XXXVII, Kraków 2022.
- Juszyński H., *Dykcyonarz poetow polskich*, t. II, Kraków 1820.
- Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Polonica wieku XVI*, z materiałów rejestracyjnych zebranych zespołowo pod kierunkiem K. Zatheya opracowała M. Bohonos, Wrocław-Warszawa-Kraków 1965.
- Kiryk F., *W okresie staropolskim*, [w:] *Rudawa. Z dziejów wsi podkrakowskiej*, red. F. Kiryk, Kraków 1983 (Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, z. 83. Prace Historyczne, z. 10), s. 43–97.
- Kolendić A., *Sest latinskih knjižica štampanih u Cracovu u čast Dubrovčanina Tome Natalisa Budislavića*, „Zbornik Istorije Književnosti Srpske Akademije Nauka i Umjetnosti, Odeljenje literature i jezika” 1962, vol. III, s. 211–243.
- Lechniak E., *Jeszcze jeden głos w kwestii Stanisława Niegoszewskiego (Niegoszewskiego) z archiwaliów włoskich*, [w:] *Fakty i interpretacje. Szkice z historii literatury i kultury polskiej*, red. T. Lewandowski, Warszawa 1991, s. 47–63.
- Lechniak E., *Stanisław Niegoszewski alla corte dei Gonzaga di Mantova. Dalla storia dei contatti italo-polacchi nel XVI secolo*, „Ricerche slavistiche” 1985–1988, vol. XXXII–XXXV, s. 55–72.
- Lechniak E., *Tasso a Polacy. Wokół powiązań włoskiego arcypoeety z „podziwu godnym Polakiem”*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka” 1996, t. III, s. 278–298.
- Lewanski R.C., „*Matricola*”. *Natio Polonorum, Natio Sarmatarum, Natio Pruteniae et Livoniae. Gli scolari polacchi immatricolati all’Università di Bologna nei secoli XII–XVII (con l’inclusione di alcuni viaggiatori polacchi non immatricolati, ma entrati in contatto con gli scolari, Un tentativo ricostruttivo in ordine cronologico con l’indice alfabetico)*, [w:] *Laudatio Bononiae*, Bologna-Varsavia 1990, s. 465–606.
- Magnuszewski W., *Itineraria włosko-maltańsko-iberyjskie w świetle krytyki i źródeł*, „Przegląd Humanistyczny” 1981, R. XXV, nr 5, s. 89–110.
- Magnuszewski W., *O autorze Dzienników podróży po Włoszech, Malcie, Hiszpanii i Portugalii w 1595 r.*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 1974, t. XIX, s. 187–206.
- Magnuszewski W., *Przed Mickiewiczem i Deotymą. Stanisław Niegoszewski – staropolski improwizator*, [w:] *Kultura żywego słowa w dawnej Polsce*, red. H. Dziechcińska, Warszawa 1989, s. 259–294.
- Magnuszewski W., *Zagadki autorskie literatury polskiego baroku*, Zielona Góra 1977.
- Malinowski G., *I tre soggiorni a Padova di Stanisław Niegoszewski (1565–post 1600)*, „Italica Wratislaviensia” 2021, vol. XII, nr 2, s. 47–68. <https://doi.org/10.15804/IW.2021.12.2.03>
- Noga Z., *Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy*, Kraków 2003.
- Obertyński Z., *Dzieje kanonizacji św. Jacka*, „Prawo Kanoniczne” 1961, R. IV, s. 79–172. <https://doi.org/10.21697/pk.1961.4.1-4.03>
- Pilichowski C., *Nieznanne polonica w bibliotekach szwedzkich*, Gdańsk 1962.

- Quirini-Popławska D., *Tommaso Natalis z Raguzy (Toma Budislavić 1545–1608), między Italią, Dalmacją a Polską*, [w:] D. Quirini-Popławska, *Italia mia. Studia z dziejów Italii i powiązań polsko-włoskich w późnym Średniowieczu i Renesansie*, Kraków 2016, s. 339–353.
- Szastyńska-Siemion A., Ławińska-Tyszkowska J., *Z greckiej twórczości Stanisława Niegoszewskiego*, „Eos” 1985, vol. LXXIII, s. 69–80.
- Szczucki L., *Śladami Jamesa Crichtona. Początki włoskiej kariery Stanisława Niegoszewskiego*, [w:] L. Szczucki, *Humaniści, heretycy, inkwizytorzy. Studia z dziejów kultury XVI i XVII wieku*, Kraków 2006, s. 147–156.
- Szulc T., *Eques auratus w dawnej Rzeczypospolitej*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 1988, z. XXXVIII, s. 59–97.
- Urban W., *Daty życia niektórych osób z XVI w. związanych z Krakowem. Przyczynki źródłowo-biograficzne*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1991, R. XLI, nr 1–2, s. 81–99.

NETOGRAFIA

https://edit16.iccu.sbn.it/resultset-titoli/-/titoli/detail/CNCE050405?core=titoli&item_nocheck%3A9003%3Atipo=E&item%3A5003%3AID=CNCA015818&
(dostęp: 21 IV 2026).

NOTKA O AUTORZE

Prof. dr hab. Marian Chachaj – emerytowany pracownik Instytutu Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Zainteresowania naukowe: kultura staropolska, wykształcenie różnych grup społecznych, rola wykształcenia w karierze, studia Polaków za granicą, stosunki kulturalne polsko-włoskie, młodość Mikołaja Kopernika.

mariantastanislav@gmail.com